

PETŐFI PAMPHLETISTÁI ÉS PANEGYRISTÁI.

A KÖLTŐ XXV. VÉGNAPJÁNAK ÜNNEPÉLYÉRE.

*„Az én pályám nem mindennapi pályá,
S ki útát tör —“* Petőfi, 1845.

Éppen most volt öt évszázada, hogy a nagy Petrarca meghalt. Olaszország méltó előkészületekkel várta e napot.—Magyarországnak is van szinte egyidőtájtban hasonló napja, s gondolom ő is várja az 1874. évi július harminczegyedikét. Akkor leend negyde-évszázada, hogy Petőfi—nem halt meg, hanem eltűnt a csataviharban.—Ha most Magyarország csak az idő arányához képest, csak 19 huszaddal kevesebbet tenne Petőfijéért, mint a petőfimegéneklett Olaszország Petrarcajáért, akkor legalább a „kis fejfát“ a segésvári csatatéren biztosan láthatnók.—Nem különös-e, hogy e két nagy lyricus halál-ünnepélye ugyanazon időbe esik, annál különösebb, mint-hogy tudvalevőleg a negyvenéves „kritika“ szörnyen neheztelt Petőfíre, hogy ő 1844-ben tréfából merészelte magát Petrarcahoz hasonlítani. Mi pedig nem tréfából cselekszünk most hasonlóképen:

Mig Petrarca koszorúja
Nem vet árnyat fűrtiden!
— Hisz Petrarca és Petőfi
Félig-meddig már rokon;
Annál inkább cszozhatnak
A borostyánlombokon.

Az „Erdélyi Muz.“ szerkesztője legszívélyesebb készséggel engedte át e hatodik számát Petőfi halál-napjának tiszteletére. Legyen tehát e szám egészen Petőfinek, a nagy költőnek szentelve.*)

*) Meglehet, hogy ez értekezésem nem eléggé méltó a nagy ünnepélyhez. Akkor bocsánatot kell kérnem, hogy csak előre nem látott események által lefoglalt időm szűk voltát gátolta meg előbbi szándékomat, miszerint érettebb Petőfi-tanulmányt közölhessek, mely hónapok óta félig-meddig készen is hevert már.

Nagy szellem és reformatiót alkotó szellem correlat két fogalom. Reformatiót azonban tudvalevőleg sehol sem alakítottak még glaccé-kesztyűben. Mert ahhoz több kell, mint szép phrasis; ahhoz fésűletlen szenvedélyek szoktak feltámadni, minőket csak lángelme izgathat fel: az Empedocles-féle *γῆλα* és *νεῖκος*. Ennek folytán csakugyan mindenütt s mindenhol a világon tapasztaljuk, hogy a genie közvetlen kíséretében egész hosszsú sereg toladodik, részint átkozók-, részint imádókból. Szóval minden nagy ember mellett azonnal ott teremnek egyrészt a pamphletisták, másrészt a panegyristák véghetetlen sorai. Alapszik pedig mindez mindenekelőtt csak természetes *reactio* törvényén. Ugyanis a genie elleni *reactio*ból támad a pamphletista, a pamphletista elleniből a panegyrista, a panegyrista elleniből újból a pamphletista és ez így menne in infinitum, ha nem jönne közbe a — halál. Az emberi nemnek egyetlen egy barátja van, ki nem hazudik soha, és ez a halál.

Csak a sirból kiáradó fény az, mely soha sem csal, melyben minden dicsbeszéd, úgy mint rágalomirat legelőször is valóban olvashatóvá, érthetővé válik. Ellenben oly groteszk-irodalmi időszak, hol nagy szellemek még a sirban se biztosak lenező ocsmárlások, legyalázó félreértések, vagy hiba-hajházások stb. előtt, szerencsénkre mégis csak fölötte ritka szokott lenni s csak bizonyos átmeneti periodusokban tapasztalható erkölcsi közérzület mély aléltóságából magyarázható meg némileg. Ily kiváló esetekre nem is találhatnánk oly hamar példányt, az egész kultura- és irodalomtörténetben, mert hiszen a halál anynyi mint örök béke, tehát nemcsak annak, kit magával viszen legjobb barátja, hanem a hátramaradókra is azon üdvös befolyással szokott lenni, hogy még a legközönségesebb embert, a „természet gyárkészítményét“ illetőleg is, azon varázserővel bír, mely Chilon gondolatát *τὸν τεθνηκότα μὴ κακολογεῖν* már a legrégibb idők óta a legrivialisabb latin-példabeszéddé alakította át, a „nil, nisi bene“-vé.

Ha már a közönséges kegyelet, tudvalevőleg még Patagonia legvadabb népségeinél is, a legközönségesebb halottak legnagyobb hibái iránt gyakoroltatik is, akkor mennyivel inkább követeli azt művelt európai legkitünőbb lángelméivel szemben? Itt az arány nagyságát kifejezhető szám nem létezik, mert mindez intensive, nem pedig extensive valami. A mivelt embereknek azon közös érzése, néhol csak közönséges tapintatossága, mely még a legközönségesebb halottnak legközönségesebb hagyományát is egész épségben fenntartani iparkodik; a lángelmével, az emberiség nagy tanmestereivel szemben azon ösmeretes helyes belátásra emelkedik, melyet a kaustikus Börne egyszer így fejezett ki (*Vermischte aufsätze*): *Die Irrtümer eines grossen geistes sind belehrender, als die wahrheiten eines kleinen.* Sebben nagy igazság van, melyet fölősmerni mindenkinek csak legnagyobb hasznára válhatik.

Igen, ha nagy emberek pamphletistái előre tudhatnák, hogy mit fog majd mondani azoknak sirja, azaz utókor, akkor valószínűleg még idején iparkodnának a — panegyristákhoz szegődni, csak az a baj, hogy az ítélő tehetség hiányzik, mert az ítélő tehetség ép oly óriási arányban ritka, minőben gyakori az előítélet (korlátoltság) és az utánítélet (majmolás). Az ítélőtehetség hiánya tehát az első fő karakteristikona a közönséges pamphletnek. Előre megjegyzem, hogy én e helyt mindig csak szorosabb értelemben használom a pamphlet fogalmát, értvén alatta csupán a kisebbiknek a nagyobbik ellen elkövetett megtámadását. Oly kivételes pamphlet, mely nagyon ritka de szép is, minő p. o. a Goetheé Wieland ellen (Götter helden u. Wieland) e fogalom szűkebb körén kívül esik.

Kapcsolatban az éppen említettekkel, még egy második közös főtulajdonsággal bírnak a pamphletisták, mely különben már a fennebbi fejtegetésekből önkényt következett is: hogy t. i. mindig csak kortársi lehetnek a lángésznek. Ez a megtámadt objectummal való egyidejűség. Sőt tudjuk, hogy gyakran legjobb pajtásából válik a nagy szellemnek legellenségesebb piszkolója, szóval, hogy a pamphletista és panegyrista, e két törzsrím (allitteratio) gyakran oly közel áll egymáshoz, miként csak két extrém állhat.

Nagyon természetes, hogy a pamphletistának épen jellemzett két főtulajdonsága csak merő ellentéte lehet annak, miben a lángelme maga részéről leli főcharacteristikonát s csakugyan az épen felsoroltaknak egyenes ellentétei: rendkívüli ítélőtehetség egyrészt, roppant időszerűtlenség másrészt az, miben a genie feltűnik, s mi a genie életpályája példabeszédes tüskös voltáját elég érthetővé teszi. A genie először is nagyon sokat lát ott, hol közönséges embertársa, vagy plane pamphletistája még nem lát semmit: ez az ítélőtehetség; másodszor a genie az egész emberiségért működven, nem annyira a jelenben él, mint philistäus, hanem inkább a jövőben és a jövőnek: ez az időszerűtlenség.

Ha már mindezekből még a pusztá theoriában is elanynyira merő ellentéteket látunk keletkezni, a lángelme és külvilága között, akkor mivé váljék az a praxisban, az életben? Mivé váljék a pamphletisták részéről? A leglángolóbb gyűlöletté, legellenségesebb fanatismussá stbvé. És ez a pamphletisták harmadik közös charakteristikona: a gyűlölet, még pedig legengesztelhetlenebb voltájában — mely fájdalom elanynyira igazság, hogy a valóban nem tulzó Renan ösmeretes szavát „le plus grands hommes d'une nation sont ceux, qu'elle met à mort“ ezer variatióban nem csak hallhatja, hanem fájdalom, valósulva is láthatja a cultur-történész.

Menynyire megható ellentétet képez e harmadikhoz is a valódi lángelmének amaz ösmeretes *ἀγάπη*-je (caritas), mely mosolylyal hurezolja martyr-keresztét, mely még a nagy lángész haragát is, Petőfinél, ily szelid gentleman szavakba öltözteti:

Menjetek . . . kívánom,
 Hogy boldoguljatok.
 Küzdök is érte, de
 Nem kell jutalmatok!*)

Mert higgyjétek el philistánsok, valódi lángész, mindig csak valódi lángsziv is.

Netáni félreértések kikerülése végett ez általános megjegyzéseimet a pamphletistákról most azon figyelmeztetéssel zárom be, hogy ez egész értekezésemben eszem ágában sincs, a pamphletistákat talán erkölcsi szempontból megvizsgálni. Magától értetlik, hogy ily kísérleteknél e másoktól még alig észrevett, annál kevésbbé mivelten téren egyéb érdek mint csupán tiszta irodalomtörténeti-aesthetikai legkisebb tekintetbe se jöhet, tárgyilagos irodalmárnál. Mert természetesen, lehet pamphletista p. o. rendkívüli rövidészű s mindamellett rendkívüli jó ember. Sőt lehet szelleműs pamphletista is, ki mégis csak legnemesebb indokból írt. Azonban ily eset fölötté ritka s csak a lángelmével legalább némileg congenialis szerző lehet ilyen. (Talán ilyennek tetszik az alant következő pamphletek közül ama két költemény szerzője, mely mögött valószínűleg Szemere Miklós rejlik. Különben teljességgel nem bírok biztos tudomással szerzőjéről s nem is ösmerem közelebb sem őtet, sem a körülményeket, melyek alatt írhatta.)

A panegyristáról, mint az éppen tárgyalt *veikos* képviselőjének antipodjáról e helyt csak a legáltalánosabb észrevételt. A panegyrista gyakran, sőt rendszeren osztozik a két első helyen kijelölt pamphletistikai tulajdonságokban, bárha még annyira nagy ellenmondásnak tetszenék is ez. Csupán csak a harmadik pont az, melyben a kettő között magától értetődik különbség, ellentét van; még pedig ellentét, mely nagy, olygönczös mint a — *veikos* és *φελία* közötti

Megjegyzem itt is, hogy csak a közönséges panegyristáról szölok. Oly exorbitans, ritka eset, hol Goethe Schiller-jét, Petőfi Arany-ját leli, kik aztán dicsőkölteményt is írnak egymásra (és pedig minőt!) nem tartozik ide. Árszabályzatón nincs helye a solitairesnek. —

I. Petőfi pamphletistái.

Kik a föld alacsony porából,
 Mit minden féreg gázol
 A naphoz emelkedtek.
 Ti szárnyas, óriási lelkek.
 Hogy van hogy titeket a törpe világ
 Mindig kicsinyeknek kiált? . . .
 Természetes! hiszen a tölgy a bérézeken
 Kisebbnek tetszik, mint a fűzfa ide lenn.
 Felhők, XXXIX.

A pamphletistáknak tartozik evilágon nem csak az első hely, hanem egyáltalában az elsőlegesség és a fölötté nagy többség is. Nagyon helyesen jegyzi meg Swift (Thoughts on var. subj.):

*) „Hallod-e sziv, szivem,” című — másodizben még kiadatlan jellemző költeménynek végsorai. Életképek 1848. II. 430 l.

When a true genius appears in the world, you may know him by this sign, that the dunces are all in confederacy against him.

Menynyire lehet ezt Petőfin is tapasztalni! Természetes, hogy sem kedvem, sem időm, sem czélom tárgyamat e helyt kimeríteni; így csak a legérdekesebb eseteket hozhatom fel s ezeket is csak legszükségesebb megjegyzéseimmal, illetőleg felvilágosításaimmal kísérelhetem.

Mennyi méltatlanságnak volt kitéve a fiatal lángész Petőfi már legelső fellépésénél és e felől még természetes viszályok s sorcsapásokon kívül mennyi mesterkelt bajokat, irigy ellenségek és gyűlölő pamphletistáktól előidézett szenvedéseket kellett neki szenvednie, melyek őt néhol a kritika álarca alatt is megrohanták, hogy annál biztosabban tönkre silányítsák nem csak kis nemzetének, hanem az egész nagy emberi nemnek, egyik legnagyobb jótevőjét és díszét! Ezt nem szükséges bővebben fejtegetni, kiki tudja, ki valaha Petőfi költeményeit csak felületesen lapozgatta. Petőfi legelső „polemiája“ Gyulai P. fölötte érdemdús gyűjteményéből (P. Vegyes művei 1863) ösmeretes. Garay volt az első egyike, vagy az első nevezetesebb ember, ki a költőt lenézte vagy ki legalább en bagatelle akart vele bánni. De meg is lakolt ezért, mint egyáltalában eddig meglakolt akarki, ki akármilynemű merényletet Petőfin elkövetni elég — vigyázatlan vala! A „Pester Lloyd“ f. é. januárius 1. számának tárczája „Ein vergessenes trinklid Petőfi's“ czim alatt néhány ösmeretlen mozzanatot közölt a költőnek ez első irodalmi öszszekocczanasából, mely 1843. nyárban történt. Ugy látszik, hogy csak kevés idővel ez esemény után (vagy még rövid idővel azelőtt?) némi feszültség keletkezett Petőfi és akkortájt legjobb pajtása Szeberényi Lajos között. Ha ezt rosszszul sejtem, akkor csakugyan szeretném tudni: miképen akarja megmagyarázni az irodalomtörténész a költőnek ugyanazon év július 21-én Pestről Szeberényihez intézett levelének végső sorait, melyet ez utóbbi maga később csak vállvonítással közölhetett?

Előttem szinte biztos azon hypothezis — de ismétlem, hogy csak hypothezis! — miszerint talán éppen e Garay-féle ügy az idősebb és okosabbat játszó „barát“-ot talán szemrehányásokra csábította volna, melyet az öntudatra ébredő genie körülbelül úgy vehetett fel, miként a magát bekötő hernyó az eperfa levelet. Vagy ha nem így áll a dolog, akkor mindenesetre Petőfinek „Álom“ (v. Jövendölés) ugymint „Az első dal“ czimű akkortájt keletkezett költeményei, melyeket utolsóelőtti levelében Szeberényihez küld (1843. mart. 5-kén) már tartalmuknál fogva a barát szemérmes természetére kissé kellemetlenül hatottak s én részemről legalább nagyon valószínűtlennek tartanám azt, hogy egyáltalában a Petőfi kebelében felébredő helyes önbecsülést stb-fét. egy Szeberényi elejétől fogva nyugodtan eltűrhetette volna. Ennek már későbbi

„kritiká”ja elég világosan ellent mond. Különben terünk szűk volta részletesebb kutatásokat e helyt nem enged s így mindez, nem bánom, csak bebizonyítatlan hypothezis maradjon. De azt tán csak senki sem fogja elvitatni, hogy ily hypothezisnek felállítása a fennforgó körülmények között mindenesetre nagyon indokolt s talán kissé időszerű is. Mert hiszen mindnyájan tudjuk, mi zavartan beszélte el Szeberényi ez egész viszonyát Petőfihez. Az egész ügy nem is érdemelne annyit szót, ha azáltal a későbbi kissé kellemetlenül meglepő s a nélkül szinte megfoghatatlan eseményekre nézve némi világosságot nem nyernénk.

Mert elmúlt vala az 1843., sőt 1844. év is; és Petőfi már mint ösmeretes, sőt híres író és segédszerkesztő működött Pesten, midőn — főképen Szeberényi eszközzésére — 1845-ben a pápai gymnazisták zsebkönyvében néhány rég elfelejtett zsenge kézirat került napfényre, még pedig teljességgel a szerző tudtán kívül.

Az írói jognak legnevetesebb lábbal-tapodása volt ez indiscretio, melynek visszautasítása Petőfi részéről talán elmaradt volna, (Pesti Divatl. 1845. 5 sz.) ha a költő e machinatiokon nem érzi meg — őszinte és hű barátját. Egyébiránt a költő fellépése ép oly szelid, mint lovagias volt. S mi történik erre? A régóta (már november 10-kén*) megjelent „Versek”-ről most (1845. februariusban) „kritikát” közöl egy roszhirű pozsonyi lap, még pedig Etőfi Andor gunyoros álnévvel! Ha már csekély nézetem szerint egyáltalán minden anonym, vagy pseudonym kritika különösen ha rovást tartalmaz, nem jobb közönséges pamphlet-nél, akkor menyinyivel inkább e furcsa álarcz alatt megjelent ál-kritika, melyről itt szólunk. Ez álkritika szeretne tisztességes kritika lenni, de minden erőfeszítés mellett (naturam expellas furca, tamen usque recurret!) a vége felé nyílt rágalomirattá válik s ujonnan keletkezett heterogén személyes-ügyeket hoz fel, ott, hol régi verseket bírál úgy, hogy az olvasó legvégül bámulva kérdezi: mi nagyobb itt, az ügyetlenség, vagy a hetyke rágalom, vagy a vastag tudatlanság?

De álljon itt egész terjedelmében és épségében ez Petőfi ellen intézett első pamphlet, minthogy már elsődségénél fogva igényt tarthat a halhatatlanságra és eddig ugyanis eredeti forrásán kívül még nem közöltetett másutt:

1. *Szeberényi L. kritikája „Versek. Irta: Petőfi Sándor 1842–1844.*

„A középkor vad szele valahol a keleten — Ázsiának nem tudjuk melyik zugában — szárnyaira ragadt egy magvat, s elfújta azt a ter-

*) V. ö. Szinyeyei J. „Petőfi S. a m. irodalomban” című cikksorozatát, mely éppen most jelenik meg a helybeli „Történeti Lapok”ban. Kár hogy e derék bibliographiai mű nem használ fel minden adatot, mely a szerzőnek Budapesten mindenesetre rendelkezésére áll. Különben csak megjelenése után lehet részletesebben megítélni.

mékeny Pannonia téreire, hol az minden kedvetlen viszontagságok dacára az idegennemű növények közt szépen fölvirágzott. Azóta számtalanszor dult ismét a zordon északi szél, de a megerősödött keleti virágot nem birta elhervasztani. És nekünk, a keleti virág megannyi szirmainak, kötelességünk minden erőnket oda fordítani, hogy az ne csak tovább is tenyészszék, de mindinkább közeledjék teljes felvirágzásához. Legyen tehát nyelvünk, szokásunk, öltözetünk, tudományunk és művészetünk is nemzeti.

Több ízben történtek már vizsgálódások e lapok hasábjain is, vajjon mi lehet oka, hogy sok becses költeményeink a tudósak szobáira szorítkozva, nem találhatnak utat a nép kunyhóihoz, nem élnek a nép ajkain. Hogy ennek több okai lehetnek, bizonyítja már maga azon körülmény, hogy az e tárgyról irtak mindenike más oknak tulajdonítja a bajt. Egyik a külső formában — a mértékben — másik az olvasókban, a korban, s még tudja a jó isten miben nem? keresi a dolog bibéjét. Előtte pedig úgy tűnik föl e dolog, hogy következő két ok az, miért nem hatnak ki az életbe némely jelesb költeményeink: — a nemzetiesség és népiesség hiánya.

Önálló nemzetnek csak az tetszhetik, mi már magán viseli a nemzetiesség örök bélyegét. Ha tehát azt akarjuk, hogy költeményeink általában megkedveltessenek, akkor azoknak valóban magyaroknak kell lenniök, magyaroknak nemcsak anynyiban, hogy magyar nyelven legyenek írva, de magyar szellem lengje át azokat. Mert valamint a magyar köntös nem varázsolja egyszerre magyarrá az azt viselő németet, úgy nem minden költemény magyar szellemű, mely magyar szavakba van öltöztetve. Lehet az aestheticailag szép, tetsző, megnató, — minden, de azért nemzeties még sem lesz.

Második kelléke a közönségessé lenni kívánó költeménynek a népiesség. És ez fölötte nagy föladat! Lebocsátkozni a nép fölfogási tehetségéhez, vele érezni, vele örülni, vele busulni és mindezt oly hiven tenni, hogy mindazt a nép is magáénak, sajátjának ismerje, nem oly dolog, melyet mindenki megtehet. Pedig ilyennek kell lenni azon költeménynek, melyet a néppel meg akarunk kedveltetni, mert csak az képes benne érdeket ébresztetni, abban ismer maga-magára. Ez oka, hogy Vörösmarty közkedvességű „Fóti dal“-a oly általánossá lett, miszerint annak egyes töredékeit úton-útfélen hallhatjuk nagy örömről a nép szájában.

Ez előzményeket úgy hiszem, nem volt fölösleges előre bocsátani; mert nem csalatkozom talán, ha azt vélem, hogy e versek írója e két tulajdonságot tűzte ki költeményei főcéljául. A szándék discséretes. Lássuk megfelelt-e ennek egészen a szerző.

Hogy Petőfi Sándor úr költeményeinek nagyobb részét nemzeti szellem lengi át, azt ismertető sem tagadja, és ez érdemét — úgy hiszem — ezen ügyes kezdőtől legnagyobb ellensége sem fogja akarni elvonni. Sőt bizvást merem elmondani, hogy kezdő versíróink kö-

zött, — ha egyéb tekintetben nem is — de ebben igen is Petőfi Sándor ur érdemel elsőséget. És e pontra nézve ezzel be volna fejezve bírálatom, mert hiszen azt csak senki sem fogja várni tőlem, hogy oly helyeket idézzek, melyek nem tösgyökeres magyarok.

A népiességre nézve szinte megfélelt fiatal költőnk a kíváncsoknak, a menyinyiben t. i. eléggé le tudott bocsátkozni a nép fölfogási tehetségéhez képest. Mert kifejezései oly népszerűek, hogy azokat a nép kénytelen megkedvelni. Csakhogy itt a föllengést kerülve, a szerző úr aligha nem úgy járt, hogy „esőt kerülén, vízbe“ esett, és a népszerűség keresése mellett azon hibába esett, melyet Horácusz e szavakkal fejez ki: „serpit humi.“ Mert a népszerűség vadászása gyakran a legkellemetlenebb tulzásokra vitte. Nehogy azonban pusztá, üres vádnak láttassék ez állításom, figyelmeztetem a nyájas olvasót a „Disznótórban“ című versére, különben ügyes kezdőknek, mely munka csaknem émélygést okoz olvasásakor. Ilyenek különösen e hasonlításai:

Hosszszan nyuljon, mint e
Hurkaszál,

Vagy pedig:

Mint e kását a zsir
Özöne.

Van azonban több versében is ily tulzott népszerűség, p. o.:

Szép hazámba ismerősök mennek;
Jó anyámnak tőlök mit izenjek?
Szóljatok be, földiek, ha léssen
Utazástok háza közelében.

30. lap.

Ide sorozom a „Diák-pályám“ című munkácskát is, melyben van ugyan egy kis elménczés, de különben a legotrombább emanatiója a méregnek és haragnak. Nem tudom, e hibának tulajdonítsam-e azon durva nyersséget is, melyet szerzőnk némely helyeken követ, és melytől még kezdő létére még könnyű szerivel elszokhatik. Ugy hiszem, köszönettel veendi, ha mint barátja, e kifejezésekre is figyelmeztetem, hogy azokat máskor kerülhesse. Ilyen különösen a következő aestheticiailan kifejezés:

„Isten veled te elpártolt barát,
Vesztett ebkint ki szivem megmarád.“

97. lap.

Már ha valami magános czivódásközben is ily szavakkal élne egy magát műveltnek tartó, és másoktól is annak tartatni kívánó ember, ez a műveletlenség bélyegét nyomná rá. Annál kevésbé szabad tehát szépművekben ilyenekre aljasodnunk; különben könnyen megesik, hogy a legjobb szépmű is veszít becséből az ily kellemetlen, durva kifakadások által. Ilyeneknek tartom én még a következőket is:

„Hát kendnek tán az inába
Szállt a bátorsága.“

101. lap.

Vagy pedig:

Teremt ugyse! becsülettel
Működik.

129. lap.

Teli palack a kezembe,
Tánczoló, mint veszett fene.

141. lap.

Hát költeménybe, szépműbe tartozó hasonlítások és kifejezések ezek? Kár, hogy ifjú költőnk, mielőtt a világ elébe bocsátotta műveit, előbb valamely tapasztaltabb íróval nem közölte azokat, vagy maga, vagy más által kiigazíttatta volna. Mit szólhat az ilyenekhez p. o. valamely művelt hölgy, ha ilyen csárdások és erdei kóborok szájába illő beszédeket kénytelen olvasni? Mindenben mértéket kell tartani, és midőn a néphez leszállunk, annak szellemét akarjuk utánozni, akkor kövessük abban, miben szépségek rejlenek, különösen az egyszerűségben, de ne legyünk magunk is durvák, műveletlenek; mert akkor a legutálatosabb dolgokat firkáljuk össze.

Mint hogy már ez illetlen kifejezések elősorolásába bocsátkoztunk, egyuttal igenis a prózába belevágó néhány kifejezést akarunk kijelölni. Ilyen p. o.:

A nagy világ az életiskola;
Veritékemből ott sok elfolya, (jó hogy nem mondja hány itcze?)
Mert oly göröngyös, oly kemény az út,
Az ember anynyi sívatagra jut.

Az itt kijelölt két sorról csak senki sem mondhatja, hogy azok versebe valók. Valami álmos elbeszélésben, vagy száraz tudós értekezésben csak megállhatnának, de lyrai költeményben ily alacsonyan mászni nagy hiba.

Ilyen nehézkes a következő versszak is:

S hogy mióta járom a világot
Bolygó lábam száz tövisre hágott.

30. lap.

Hát a következőkről mit mondjak?

De sokat szeretnék mondani,
S alig merlek nézni, hejh pedig
Elnéznék világ végeig.

45. lap.

Vagy pedig:

Tied vagyok, tied, hazám! e szív e lélek:
Kit szeretnék, ha tégedet nem szeretnék?

71. lap.

Vagy végre, midőn a költeményét e szavakkal kezdi: „Ugy jól laktam, hogy még!”

Mindezeket a szépen írni óhajtó költőnek kerülnie kellett volna, mert ezek korántsem alkalmasak arra, hogy versei becsét emeljék, sőt inkább, ha nem egészen undorítókká, de kellemetlenekké mindenestre teszik. Már Horác is mondta ars poeticájában, hogy az „obscenium” számúzve maradjon a költeményből. Annál inkább kell ezt nekünk tennünk, kik a finomabb ízlés korszakának gyermekei vagyunk; annyival inkább nekünk, kiknek céljok nemcsak a nép számára írni, de irodalmunkat a nagyok salonaiban is megkedveltetni. Ilyen zsiros, fenés, és tudja isten milyen kifejezések pedig azt legkevésbé tehetik.

Hogy Petőfi Sándor úr költeményei által a nemzetiség kívánságainak meglehetősen, kielégítőleg, és a népszerűségnek is némileg

megfelelt, ezt az előbbiekből, megróva a megróvandókat, már megemlítettük. De azon kérdés támad most, hogy e két tulajdonsága költeménynek kielégítő-e? Nem kívántatik-e a költőtől, ki egyszer s mindenkorra szerepet visz, ennél több? És ha a „költemény“ eszmét szigorúabban taglaljuk, akkor napnál világosabban átlátjuk, hogy a nemzetiesség és népszerűség dicséretes ugyan, de koránt sem kielégítő. Megkívántatik itt még a magasztosság, az aesthetikai szépség, melyek nélkül a költemény tökéletes nem lehet. És csakugyan e tekintetben is dicséretesek fiatal költőnk némely próbái. Vannak ugyan is költeményei, melyek fölséges érzelmeket ébresztenek bennünk; vannak végre, melyek egyszerűségök, derült vidorságok által a mi kedélyünket is fölvidítják. Legyen szabad itt például e kettőt idéznem:

Népdal).

Mi haszna, hogy a csoroszlya

23. lap.

Néprománcz.

Megy a juhász számaron

114 lap.

E két igen-igen népszerű költeménykében nincs káromkodás, ocsmány hasonlítás, póriasság, és mégis mennyire népszerűek! Ha valamenyny műve ilyen volna, akkor nem kellett volna a fennebbi ocsmány-ságokért fiatal szerzőnket megróvnom. Azonkívül azonban vannak még több e rovatba tartozó botlásai.

Van ugyanis munkáiban több helyütt következetlenség, pszichológiai tudományokban járatlanság stb. Ezek azonban nem oly nagyok, hogy a szerző figyelmes olvasás után észre ne vegye, miért is nem akarom velök a t. olvasókat útatni, miután már különben is nagyon kiterjeszkedtem a részletekre.

Legtöbb műveiben a szerzőnek gondolatai újak, sajátosak és meglepők: mindazáltal némelyekben még sem kerülte el egészen az utánzást. Nem említve itt egyes helyeket, melyeknek idézése igen sok időt foglalna el, csak két költeményre akarom figyelmeztetni P. urat. Egyik a 7-ik lapon álló „a Dunán“ című, melyhez egy igen-igen hasonlót már a „Kliegl könyvben“ — de nem tudom mi ismeretlen szerzőtől? — olvastam. És minthogy ez különben sem tartozik költőnk legjobb műveihez, ezt gyűjteményéből bizvást kihagyhatta volna. A másik „Elmondanám.....“ kezdetű a 93-ik lapon, melynek középső versszakában szívét tengerhez hasonlítja, melyben a legszebb gyöngy, a hűség gyöngye terem. Ugyan ezt mondja csaknem szóról szóra Heyne (sic!) „Halászlánykájában.“ No de hiszen fiatal szerzőnk több versei is tanúsítják, hogy ő Heyne tanítványa, és ennek módorát némileg sajátjává is tette.

Stylje kerék, virágos, tiszta. Úgy, hogy az előbbi dicséretes tulajdonságokat figyelembe vevén, méltán remélhetünk benne jeles költőt, sőt a fiatalok közt most is Kerényi és Tompa után első helyre tartjuk méltónak. — Mind a mellett néhány nyelvtani hibára is figyelmeztetjük a szerzőt, melynek a 9-dik lapon „ott is a hon

megvetőit átkozánk⁴, átkozák helyett, nagyon magyartalan kifejezés ez is: „És hogy őket ne kívánnám, abból ugyan semmi sincs.“ 74. l. „Azzal“ helyett Petőfi Sándor úr mindenütt így ír: „avval“, — miért? Hiszen a *v* betű mindig olyanná változik, milyen mássalhangzóhoz ragasztatik. Nem *tovval*, de *tollal*; nem *hávval*, de *házzal*; nem *kévvél*, de *kézzel* — tehát azzal is.

Helyesírásbani következmények szinte nem hiányzanak. Így az *ad* (dat, gíbt) helyesen van rövidnek írva a 34, 36. 94. lapokon, — és ismét helytelenül hosszúnak *ád* a 8. 20. és 46. laponkon, — továbbá: felett a 39, 26, 8 és 55-ik lapokon, más helyeken mindenhol fölélt.

Ezzel be volna fejezve bírálatom, ha nem találnék még egy oly tárgyat, melynek magában a bírálatban — helyet sehol sem tudtam adni. Nem is tudom — miképp fejezzem ki iránta magamat. De hiszen — a nyájas olvasó maga is kitalálja, ha ide iktatom azon helyeket, melyekre e figyelmeztetésem tartozik.

Ilyen p. o.

Hisz Petrárca és Petőfi
Félig meddig már rokon;
Annál inkább osztozhatnak
A borostyán lombokon.

74. l.

vagy midőn atyjáról eképp ír:

Nem is lehet csodálni!
Csak husvágáshoz ért;
Nem sok hajszála hullt ki
A tudományokért.

122. l.

Az ilyen pöffeszkedés, mely a legnagyobb elbizottságot árulja el ironál, kivált kezdőnél, kinek földíszte szerénység igen bántó. Innen magyarázható aztán ama durczáskodás is, melyet Petőfi úr a „Tavaszi“ kiadói iránt tanusított, midőn oly gúnyosan köszöntö meg, hogy iskolai gyakorlatait saját neve alatt adta ki. Pedig koránt sem volt oka a jó úrnak azért haragudni, mert:

1.) Ezen gyakorlatok, melyek, valamint versei közt kijöttek ugyanazon évben, azaz 1842-ben K. sz. után irattak, semmivel sem rosszabbak, mint számtalanok a gyűjteményben. Hiszen az az iskolából kilépés nem tette P. urat egyszerre oly tökéletes költővé; — sőt azon gyűjteményben kiadott több munkái, szinte úgy iskolai gyakorlatok, minthogy még tanuló korában közöltettek a lapokban, p. o. „a boroze“. Lássunk csak egyet ama iskolai gyakorlatok közül a Tavaszról: „Ideál“.

Kiki átlátja, hogy e költemény nem csak nem rosszabb az újabaknál, sőt kidolgozási tekintetben (mérték, rím) azoknál sokkal szabatosabb.

2.) Ha jól vagyok értesülve, akkor Petőfi Sándor úr most is tagja a pápai képző társaságnak, s így csupán tagtársuk munkáit közölték a kiadók.

3.) Sőt ha P. úr végezni akarta volna iskoláit, még most sem írta ám mást, mint iskolai gyakorlatokat.

Neheztelésre tehát csak anynyiban van oka fiatal költőnknek, hogy a „Tavaszi“ kiadói nem tartották meg saját nemzetiségi nevét, Petrovics Sándort, mely névvel ő munkáit átadta, de alájok mostani álnévét, Petőfi Sándort írták.

Reményilem, tőlem, ki mindezeket csupa barátságból és iránta való szives indulatból írtam, P. úr nem veendi rosz néven, sőt valamint ez utóbbi tanácsomat a szerénységre, úgy az előbbenieket a hibákra nézve el fogja ismerni, és mint róla föltehetni, hogy főelve: győzzön, mi jobb! a roszat kerülni fogja. Hibáit elismerni és javítani senkinek sem szégyen, de szégyen javulni nem akarni.

Etőfi Andor.“

A valódi lángész sajátos büszkeségében önbecsét legjobban ítéli meg — ez oly régi, örökké új tény, hogy e világ törpe philistáusi elösmerhetnék már, ha ugyan annak elösmerése azoknál kevesebbet jelentene, mint — szellemi öngyilkolást. Bulwer helyesen jegyzi meg, (the last days of Pomp.) „No one ever possessed superior intellectual qualities without knowing them“ s már innen is eléggé érthetővé válik, hogy az ugy is általános irigység a jelesebb emberekkel szemben valódi fanatizmussá nővi ki magát. Ez irigységből lesz ama halálos gyűlölet, melyet Petőfinek második pamphletistáján tapasztalunk: a Honderűn. Ez volt P. legmakacsabb pamphletistája. Határozottan lehet állítani, hogy e soidisant-belletrstikai folyóirat egész életében csak egyszer mondott valami helyeset, midőn „ökörsem“ című rovatában 1847. télen! következőképen nyilatkozik:

„Petőfi ur versei sajtó alatt izzadnak. Vagy 100 darab még nem látottal bővitve. Ökörsem reméli, hogy ily bő szüretből semmi esetre sem marad ki az, mely a Honderű szerkesztőjét lemajmozta, s melytől egyedül föltételezhetné még szegényke némi halhatlanságát.“

A jövendőlés betűszerint teljesült, a genialis költemény pedig, melyre a jegyzet czéloz, ösmeretes a vegyes művekből, (III. 252 l.) melyeknek tanulmányozására egyáltalában utalok, minthogy különben egész köteteket kellene írnom e tárgyakról. Mielőtt a „Honderű“, melynek tulajdonképeni feladata az utolsó leheletig nem volt más, mint Petőfit ocsárolni, közelebb megtekintenők, kérem az olvasót, hogy lehető legélénkebb phantaziával a 1845. évbe helyezze magát vissza!

Nevezetes sok tekintetben, sőt epochalis ez 1845. év.

P. megírta a magyar költészet legnagyobb korszakot alkotó művét, a melyben a magyar lyra arany korá kezdődik, a „szerelem gyöngyei“-t, — csakhogy fájdalom és gyalázat, ez aranykornak rövid néhány év mulva, orosz dzsida vet véget! — Petőfi egy léppessel a világ legnagyobb lyrikusai között foglal helyet mint egyetlen ilyenmő magyar költő. Áprilisban hónapban körutra kel, melynek néhány eddig

tekintetbe nem vett részleteit a Magyar Polgár című napilap tárczája közölte f. é. januáriusban*).

A kevés irigynélküli hontárs örömkarokkal fogadja — de csak azért, hogy ez által csak annál keservesebb irigységre ösztönözze a számtalan Wagner-eket egyrészt s a journalistákat, másrészt, kiknek legnagyobb része mindég és mindenütt még a legszelidebb okos gondolatban vagy igazságban is, mindennapi kenyerőket veszélyezve látják, és a journalistikai „struggle of life”-ben, az ösmeretes journalistikai mimicry útján Petőfit eleinte hasztalanul iparkodtak agyonhallgatni. Mi nevetséges e tekintetben még 1847-ben a Honderű, midőn Petőfinek ama halhatatlan művéről, Magyarország büszkeségéről csak ennyit mond (13. sz. 162. l.):

„Petőfi verseit Emich G. könyvtáros egy nagy kötetben igen csinosan kiállítva kiadta. A könyv a fiatal költő acélba metszett arczképével is el van látva. Ára 3 pft.”

Mox (264 l.)

„A pesti mismás így szeszélyeskedik: „Petőfit a vidékiek, verseivel együtt majd elnyelék. — Jó appetitust!”

Ez szolgáljon egyszersmind mutatóványul e lapnak humorjáról. — Most visszatérve Petőfi diadalútjához, ösmeretes, hogy fáklyás-zenével tisztelték meg, hogy Gömörmegye táblabíróvá választotta stb. stb. Mindezt talán eltűrhetette volna a pamphletistikus viszketeg és az irigység, de midőn Petőfi hazatér s Vachot Imre a költőnek arczképét kiadja és lapjával küldi szét, akkor vége a barátságnak. Ismétlem, hogy részletekbe nem bocsátkozhatom. Elég az hozzája, Petőfi mindig a legnemesebb fegyverekkel küzdvén s legérdektelenebb polemiákban is mindig fölötte érdekes levén, Julius 8-án a „Pesti Divatlap”-ban „A régi jó Gvadányi” című szép költeményét teszi közzé. Ezt vették a Honderű táborában ultimátumúl! S most következő két, különben téhetséges szerzőre (Szemere Miklósrá?) mutató pamphlet-költemény jelent meg, az első július 26. a második augusztus 2-kán. Közbesett aztán a Honderű leggyalázatosabb tette a Zöld Marczira vonatkozó valóságos utálatos proza-pamphlet — ez mindenesetre a Honderű saját műve, — melyet július 29-kén közölt.

2. A Honderű.

1. „A régi jó Gvadányi Petőfikez.

Hallottam kis öcsém, minap rólam írtál,
S felőlem sok furcsa dolgokat mondottál,
Hallottam azt csupán, biz én nem olvasom,
Divatlapokat ide nem járatom.
Szó a mi szó! mégis igen furcsán vettem,
Hogy öcsém általa megemlegettettem.
Köszönöm gráciád', s hogy verselésemet
El tudtad tanulni, bámulom eszedet!
Mit rólam mondottál, arról szót se' teszek,

*) Megragadom az alkalmat e helyt, hogy e „Petőfi mint táblabíró” című cikknek azon tévedésére figyelmeztessék, mely egy Lisznyai-féle költeményt Kerényinek tulajdonít, és ebből hamis következtetéseket von.

Jó régi szokásként én nem feleselek,
 Irok: hogy elmondhasd, lám a menyországból
 Is kaptam levelet egyik imádómtól?
 A mily sok naivság van az írásodban,
 Olyanra találhatsz itt e vesszorokban.
 Mi itten tégedet bár rég ismerünk,
 Ne hidd azért öcsém, hogy megsüvegelünk,
 Bár a te szemeid' hiu káprázatja
 Koszorudat a mennyben is mutatja,
 Kivált mióta kis szurukfüstöt nyeltél
 Egykét tanulótúl, kikkel korhelykedtél.
 Igaz, hogy egykissé nagyot is ugrottál,
 Mióta bokából Poétának csaptál.
 Az én magyar népem nagyon szives gazda;
 Hiszi fülemile van minden bokorba.
 Mikor énekelni te is elkezdettél
 Magyar hangon szólván, kissé megtetszettél,
 De hamar elbirtad szelesen magadat,
 S hiszed, már koszoru fonja homlokodat.
 Azóta sokfélét öszsze viszsza darálsz,
 Ezért itt-ott gyakran tövisre is találsz.
 S nagy hegykén neki rugsz az egész világnak;
 Mondván: neked ugyan miért praelégálnak?
 Hiszen te a földre csak úgy lecseppentél,
 Már anyád' méhében költőnek termettél.
 A költő születik, igaz — de csak úgy lesz
 Valódi költővé, ha tanítást is vesz,
 De te sem így, sem úgy, nem akarsz tanulni,
 Hibád fölött szoktál soha — nem pirulni.
 Universalgenie vagy képzeletedben,
 Verset, prózát, drámát firkálsz egy időben.
 Kár hogy némely ember nyeregbe ültetett,
 Mi még a mezőre küldenénk itt téged.
 Vitéz Mihály bátyád' kulacsának szája
 Sincs nyitva, mint véled, a te számodra.
 Jó magyar borából tán meg se' kinalna,
 Ha tévelygő lelked e tájra fordulna.
 Patronusodnak tán nem volt kit festetni,
 Hogy eszébe jutott portréd levétetni.
 A mi jó benned volt, majd mind elrontotta,
 Ő általa lettél tenmagad bolondja.

Mig tőled elválnék, fogadd jó tanácsom':
 Ne legyen oly sok vers nálad egy rakáson
 A felét égesd meg, harmadát tüzzre tedd,
 Lehet, hogy a többit talán közölheted!
 Minden tárgyról ne írj, a mi eszedbe jut,
 Mert úgy verselgetni Farkas¹⁾ komám is tud.
 Hidd el még egy kis vicz nem teszi a verset,
 S te nálad ez szokás; — jobb ha levetkezed.
 Könnyű előadás szép, s az egyszerűség,
 De ne legyen aztán csupa sületlenség.
 Szép világ a költő belső szívvilága,
 Költői, ha olykor eztet is kitarja.
 De a ki csak mindig írkal önmagáról,
 Fikarczot sem tartok én az oly Poétáról.

¹⁾ Cserei Berei Farkas.

A te szemed is tán már be van pókhálózva,
S hiszed hogy már te vagy a világ központja.
Ezért irod aztán: hogy hol s mint mulattál,
Mely ablak alatt is kire kacsintottál,
Hogy hol és ki hitt meg nagy magyar ebédre,
Tartozik ez mind csak kis privátkörökbe.
Ép mint a gyermekek, fönne dicsekesznek,
Ha nekik gombot s piros csizmát vesznek.

A te pegazusod oly mezőkön vágdat,
Hol az ügyes legény gyakran jól arathat.
Tetszik a pajkosság versben s az életben,
Csak rontást ne tegyünk aztán az izlésben.
De te öcsém talán ezt nem is ösméred,
S bor közt czimboráktól csak hiába kérded.
A mi benned mondják csak természetesség —
Annak neve nálunk — vad neveletlenség.
S a nyomott betűknek hosszabb álkapczájok
Minthogy ne tekintnénk egy kissé reájok.

Végre még az sem szép: hogy te a költőket
Egymásután csak úgy kapanyelezgeted.
Hja persze! Istók is szép lenne magában,
Párja nem volna majd hetedhét országban.
A mit magad hiszel, bajos elhítni:
Hogy jelesbet nálad sehol sem lelhetni.
Absurdum ez öcsém s nagy confidenczia,
Sőt a mi több: merő impertinencia!

Most adsza parolát, hajtsd meg szépen magad;
Mint illik — csinosan viseljed magadat.
Ha költővé akarsz lenni e hazában,
Járj el jól s okosan a költés dolgában.
Memento, kis öcsém! s ha még találkozunk,
Lehető hogy veled — kezét is foghatunk!

2. „Az Agtelki barlangban.

Petőfy¹⁾ a kálvinista Rektorhoz.²⁾

Nagy tisztelettel nézz e névre
Melyet e falra karczolóok!
Boruljanak a föld' porába
Előtte minden rektorok!
Bámulj! enyém az! s két országban
Mint üstökös fark úgy ragyog:
Az ebrudon kiröppent Marcz!
Zöld éneklője én vagyok!

Már Csizió megjövendölte,
Hogy egykoron híres leszek,
Hogy (mi nagyapád sem volt) tábla-
Birói czimre szert teszek. —
Beranger és Heine nyomában
Mint a napszámos izzadok
Az ebrudon kiröppent etc. etc.

Volt egy szép hölgy, nem állhatott ki,
Ha rá pislogtam, borzadt.

Ha zajt a mentémre nézett¹⁾
Majd nyilalásig kaczagott,
De én azért megénekelttem,
Az énekben sok köny potyog;
Az ebrudon kiröppent etc. etc.

Tudd meg tollamból jött világra
A helység kalapácsa is,
Édesdeden röhögnek rajta,
Ha hallják: Jankó és Maris.
Édes Gergely sem irt illy szépet,
Nem zenge illyet még torok
Az ebrudon etc. etc.

A kritikus mind számár, bival, ló,
Sok versem rosznak hirdeti,
S a föld' mindannyi kalapácsa
Kalapácsát csak neveti;
Mondom: számár, veszett komondor,
Izlése nincs, azért morog;
Az ebrudon etc. etc.

E kar hatalmas bár a tollra,
Hatalmasb volna kardra még,
A hőskard czinke természet.hez,
Ugy-e, dicsően illenék?
Látom csodálsz, s csodálhatsz is, mert
Nálam nincs ember már nagyobb:
Az ebrudon kiröppent Marczii
Zöld éneklője én vagyok!

*
**

¹⁾ Igen nagy megtiszteltetésnek tartjuk ugyan P—y urróli verseket adni aesthetikai lapban; (sic!) minthogy azonban e' humordús versek' irójában legjelesb költőink egyikét gyanítjuk, nem akartuk visszaautásítani. Egy legyecske valami nagy kerék falára verekedett egyszer, s annak forgását saját emelkedésének tekintette. Félünk nehogy ez történjék a derék P—y urral is.

Szerk

²⁾ E vers' dallója nagy tisztelője lévén Petőfynek, dicsőtő sorait, alig egy kettőt kivéve, a „Két országban híres“ ember „uti jegyzeteiből“ s „nyílt leveléből“ füzte össze.

³⁾ Affectált különczkedésből a Páleskei notárius hasonmásává tévé magát Petőfy barátunk, sicut notum est.

3. „Zöld Marczii Petőfynek előre oly tele torokkal hirdetett színműve, a bíráló választmány által *egyhangulag* — elvettetett. — A bírálók szerint sem drámai erő, sem cselekvény, sem jellem, sem egység, sem moral (sic!) nincs benne, s mindössze is némely helyen körmönfont magyarság, nem rosz (sic!) dialog; de ez is, mint általában az egésznek nyelve, minden költészet, minden nemesítés nélkül, merő nyersen. A darab mondják, nem is Zöld Marczinak, hanem Becskerekinek volna nevezhető. Az egészen még igen nagy éretlenség tűnik fel, úgy hogy még csak olvasásra sem tartatik méltónak (!) Az író műzsája, mint legtöbbnyire, nagyon alant repked (sic!) Abban egyébaránt még magában semmi sincs, hogy P. darabja egyhangulag elvettetett, mert hiszen igen jó lyrikus stb. lehet valaki a nélkül, hogy dráma író volna; de P.-re ez azért leend alkalmasint különösb hatással, mert ez ifju kezdő (sic!) már is rendkívüli universalis geniének mondja és írja magát a szépirodalom körében. Ámbár a szépirodalom mezején legujabban is igen *nem szépen* viselte magát,

midőn az irodalomban hallatlan arrogantiával egy *Sujánszky* (sic!) ellenében oly nyilatkozatot engedett magának. Igen szép dolog az önérték és férfias büszkeség; de ily hetvenkedés, éretlenség, sőt..... már ez mégis sok. P. szépen halad a kegyeletekben. A koszorus Garayn kezdé, más érdekeseken folytatja paczkázásait, remélhetni, hogy majd Vörösmartyn végzendí. S mi az oka, hogy a kegyelesek ily — lábbal tapodását összetett kézzel elnézi az egyetemes journalista? Szomorú dolog s gyalázat, hogy ily önbőrükben nem férfók által ekképp sértegetetni engedjük koszorusainkat — szótlanul újabb arrogantiákra merésztve őket. Szomorú dolog, hogy ily sértegetéseknek a „Divatlapon“ kívül, hol azokat találni már megszoktuk, még másutt is hely engedtetik. Valóban a magyar irodalom történetírója nem a legkedvezőbb rajzát kell hogy adja egykor a testületi szellemnek, mely — fájdalom, a magyar írókörben teljesen biányzani látszik; szomorú képet kellend adnia a kegyeletről, melylyel költői érdemek iránt viseltetik a jelen nemzedék, mely legtiszteltebb neveire sárt enged dobálni egy egyéuről, ki nem méltó, hogy megoldja saruit ama férfiaknak (sic!), kik — szerencse mégis — sokkal magasabban állanak már az érdem és köztisztület fénykörében, sem hogy a por, mit ilyes viczkándozók oda lenn a műveletlenség göröngyei közt felkavarnak, hozzájuk felhatni bírna.“

Elég kár, hogy Petőfi — valószínűleg első felhevülésében — megsemmisítette a Zöld Marczit. A magyar irodalom a Honderű es társainak köszönheti meg e mindenestrenem csekély veszteséget, mely még nagyobbá válik, ha Börne f. i. szavaira visszaemlékszünk.

De nemcsak a Honderű emberei, hanem még sok más is volt, ki el nem tűrhette Petőfi fáklyafüstét és arcképét, mit a következő két pamphlet elég világosan bizonyít, melynek közül az első (3) Lipcsén jelenik meg, már 1845-ben; miglen a második (4) csupán két helyecske kivételével fölötte silány, sületlen és unalmas pamphletet ugyanazon időtájban látjuk Pesten megjelenni. Legkésőbb — 1847. ősszel — jelent meg az e napokban untig helytelenül felhozott „futtár“, mely pamphletet azonban épen e miatt nem érintek közelebb e helyt. Legyen legvégül elég a Nagy Ignáczéval. Ép oly kevéssé érinthetem Petőfinek többi pamphletistáit, vagy mi egyre megypseudo-kritikusait e helyt (Császár, Zerffi stb.) Az egész tárgy már ugyis kissé igen szomorú színezetet kezd mutatni. Végezzük be.)*

*) Természetes, hogy az 1848-ik év is több pamphletistát hozott Petőfinek. Vörösmarty legszelidebb czimen hirtelenkedő és igazságtalan kis distichonát azonban nem szabad a közönséges pamphletekhez számítani, már csupán azért sem, mert csak P.-nek személyes megtámadásából önkényt előidézett védelmezés volt. De Petőfinek V. ellen intézett költeménye csakugyan pamphlet, még pedig oly ritka szép, hogy V. méltán büszke lehetett rá! — Nevezetes a P. 1848-ban ellen intézett pamphletek közül az, melyről P. maga („lapok P. S. naplójából“ 1848, czimű röpiratában 16. l.) következőképen emlékszik meg azáltal maga semmisíti meg maga szándékát:

„Valami böszörményi nemzetör meg a „Királyokhoz“ czimű versemre egy ellenverset írt. Ez aztán a gyerek! e majd megörzi a nemzetet, vigyázzatok rá. Ez a fiatal óriás azt bizonyítgatja ellenemben, hogy van szeretett király. Jól van hát nő, legyen, Isten neki; de ha azok, kik a királyokat szeretik, mindnyájan ilyen legények, mint ő kelme, ugyan nagyra lehetnek velők a királyok. Szegény királyok, most már igazán sajnálni benneteket, azt látván, hogy ilyen nyomoru prókatorokra szorultatok. Ebben e versben engem mindenféle czimmet tisztelnek meg: a legszelidebbek ezek: hongyulóló, honaruló! Megnevezem azt a ficzkót, ki engem e nevekkal illet? nem fogom megnevezni. Ő belém kapaskodott, hogy felemeljem őt magammal... nem nyulok tiszta tollammal szennynyes nevéhez... lerugom őt, mint a férget, mely csizmámra mászott!“

3. A „Magyarkák“ névtelen szerzője: „Petőfy Sándor.

„Ex-baka; nyugalomba lépett színész; ex-divatlap segéd-szerkesztő és vándor-színész; sat. sat.

„Szilaj csikó a honi poësis mezején, sem féket, sem kantárt, sem zablát, sem nyeret nem tud tűrni. Verset sokat ír; akár szabályosat, akár nem, az mindegy neki. Kár a talentumnak anynyira elvadulni!

Utóbbi időkben a híres Vahot Imrének a „Pesti Divatlap“ szerkesztőjének volt fegyverhordója.

PETŐFY még fiatal fiú, s míg a must ki nem forr, mindig jó bort lehet belőle remélni. Várjunk tehát—hiszen magyarok vagyunk, és megtanulhattuk a várast!....

Addig is útravalóul hallja tőlünk, hogy versfaragás nem költészet; szabálytalanság nem genialitás; vastagosság, nem művészeti ízlés; -- és nem egyedül bor-, prófont-, bakkanes- és bakakabátban, de nem is a fáklyafüstben rejlik a költészt illető aether.

Vígasztalja tzonban magát, mert merész a fiatal sas röpte, de nem vakmerő; de a dicsőítő orkán, mely a „Divatlap“ból fúj rá, elsodorhatja őt — a semmiségbe.“

4. Nagy Ignác: „Tigris költészet.

(*Repkény lúgas Hadur virág kertjében, zöld gyeppamaggal s asztallal, melyen örökzölddel koszorúzott lokai boros palaczk áll, mellette arany táblák, mikbe versek vésetvék a magyar költészet nemlője által).*

Berzsenyi. Csokonai. Utóbb Munkácsy.

Berzsenyi (az arany tábláról olvas.).

„A nagy világon e kívül
Nincsen számodra hely;
Áldjon vagy verjen sors keze:
Itt élned, bálnod kell.“

Mily szerencsés most hazánk, kedves barátom, hogy utódaink ily hangokat varázsolhatnak az isteni lantból, s kétszeresen boldog, hogy e hangok oda, honnan jöttek, érző szivbe szállanak, és háromszorosan boldog, hogy számos ihletett kebelből hasonló érdekű hangokat idéznek elő magasztos viszhangul, míg mi csak kinainkat sohajtottuk el a gyászos magánynak, mikre csak rideg bércek szomorú viszhangja válaszolt.

Csokonay (a palaczkot ajakihoz szórítja, azután vidámul). Éreztem én azt, barátom, hogy a jobb idő nem maradhat el, s azért pöngétem vigan lantom húrjait, és nem követém azok példáját, kik összegubbaszkodva irtak (kezébe veszi a táblát és olvas).

„És mondák: A téli
Ést unalmiban
A magyar nemzetnek
E könyv írva van.
Olvasd el, magyar nép!
S tartson meg az ég!
Mert erő, egészség
Kell hozzá elég!“

Most, barátom, most kellene élnünk, midőn

„A legelső magyar ember
A király!”

Most bizonyosan a legegyszerűbb forrás viznek is tokaji zamatja van!

Berzsenyi: Ne legyünk önzők, erőteljes a fiatal nemzedék, s bizonyosan nélkülünk aratni fog dús termést azon mezőn, melybe mi is vetettünk egy pár ép magot. Ez arany táblán láthatjuk, hogy a költészet minden ága dús lombozattal diszlik kedves hazánkban.

Csokonai. Igazad van, s a hányan itt a magyarok mennyében az örök életnek örvendünk, mindnyájan kéjittasan mondhatjuk, hogy vannak tanítványink és utódink a földön, kiknek bátor szárnycsatogása legmerészebb röptünket is túlhaladja.

Berzsenyi. Ugy van, barátom, nézd e fényes neveket e ragyogó táblákon, s jeles műveiket, és tapasztalni fogod, hogy a költészet minden neme díszesen és többszörösen képviselve van. Barátom, Magyarország lelkes nagyai és dúsai mind elszegényülnek, ha e sok jelességet csak felig meddig is illőn jutalmazni akarják.

Munkácsy. (ki már néhány perc óta a lugas gyémánt ajtajánál hallgatózott, hirtelen belép). Épen azért egyet sem jutalmaznak. Sok jó napot!

Csokonai. Ah, derék, hogy a jó kedvű humorista valahára ismét meglátogat bennünket.

Berzsenyi. Örvendek, ámbár megjegyzése kissé elszomorított. Az én időmben egy két valódi költő mindig buzgó pártoltására számolhatott a nagyok részéről, mivel pedig azóta mindenben előre haladott szép hazánk, tehát azt hittem, hogy ebben sem maradt el.

Munkácsy. Hja, nem oly könnyű ez, mint önök gondolják. Most Magyarországon igen sok költő van, valódi nagy ember pedig rendkívül kevés, s ezeknek kissebb gondjuk is nagyobb a költészet pártolásánál, mert csak arra törekcszenek, hogy saját érdemeik jutalmaztassanak.

Berzsenyi. E szerint tehát csak öntudattal kell beérniök?

Munkácsy. Igen, és szurok füsttel, mit a fáklyák okoznak, melyek világítása mellett néha zenével tiszteltetnek meg, oly szegények által, kik a fáklya árát szájuktól vonják meg! gyakran arczképeik kinyomatnak, mivel a gazdagok is szeretik tudni, hogy mikép ál a költő bajusza, de arra nem igen gondolnak, hogy van-e mit ennie? Azonban én nem a költők szomorú sorsáról jöttem énekelni, hanem a magyar költészet bizonyos új nemével kívántam önöket megismertetni, mely legujabban támadott.

Berzsenyi. (örömmel). Új nem.

Csokonai. Halljuk!

Munkácsy. Igen. mely „Tigris költészet” nevezetet nyert.

Csokonai. Nem ismerem.

Berzsenyi. Ezen arany táblákon nyoma sincs, ámbár minden jeles új költemény rögtön megjelenik rajtok.

Munkácsy. Elhiszem, mert azon tigris költeményeket nem lantton pöngetik, hanem dudán szorítják ki.

Berzsenyi. (csodálkozva). Dudán?

Csokonai. Beszéljen világosabban, hiszen nem tanító ön.

Munkácsy. Emlékezni fognak önök, hogy engem mindig zsiros poétának gúnyoltak, mivel életemben gyakran irtam töltött káposztáról és túrós csuszáról. A tigris költészet még ezen is túltesz.

Berzsenyi. Lehetetlen!

Csokonai. Meglehet biz az, ha csakugyan dudából nyomogatják ki!

Berzsenyi. Ne vétkezzék ön költészetünk szelleme ellen, hanem bizonyítsa be állítását.

Munkácsy. Szívesen. Néhány ily tigris költészetből, vagy dudás költeményből ezen verseket szedegtetém ki:

Szavaimat halljátok,
S kössétek föl gatyátok.
Mert különben szívetek
A test alsó részébe csepeg!
Ide hát, a ki megáldott,
Eszem adta rossz fia,
Hagyd tapaszt-zam rád csókmat,
Mint csirizt a csizmadia!
Hej a ki ragyogása van
A réz angyalának,
Fér e gyomrodba annnyi bor,
Mint hasába sár a pocsolyának?
Vagy azt gondolod talán. —
Hogy a jégeső verjen meg, —
Hogy nem szabad már borban usznod,
Mig lelked a csizmádtalpán ki nem fityeg?
Tátsd szádat komáromi kapura,
S legyen e bor győri Dunává,
Es aztán mind ki kell innad,
S teremtetét sem szabad mondanod;
Különben inadba lóditjuk lelkedet,
S kitépjük költői eredet!

Csokonai. (fölugrik). Uram, ön —

Berzsenyi. (csendesítőleg). Ne heveskedjél, barátom, hiszen ismerjük ezen ur humorát, ő ezen rögtönzéssel megakart bennünket kacagtatni, s nem gondolá meg, hogy az ilyesmi csak émelygést okozhat.

Munkácsy. Bocsületemre mondom, hogy az ugynevezett Tigris költészet dudájából ennél sokkal ocsmányabb trágárságok is sivitottak már ki.

Berzsenyi. Irtózatos!

Csokonai. De alkalmasint csak magánkörben, vig poharazás közt?

Munkácsy. Nyomtatásban, a művelt magyar hölgyek gyönyörködtetésére!

Csokonai. De már ugy csak sajnálni tudom az eltévedt elméket, mert az ifjú lángész első erőszakos kirohanásainak sokat meglehet ugyan bocsátani, sőt nem is tartom valódiilag ihletett kebelnek

azt, mely néha néha minden gátot le nem romból, s vad tűzével nem csak melegít, hanem pusztít is, és e tekintetben magamnak is nem egy bűnöm van; de azért annyira visszaélni még sem szabad soha az isteni szikrával, hogy salakos tajtékkal undokítsa be a költészet virányait.

Berzsneyi. És hol maradnak a bírálói villámok? Nincs már komoly magyar író, ki az irodalom édene előtt az igazság lángpallosával őrködnék?

Munkácsi. Támadt ugyan egy pár szeliden gáncsoló szózat, de erre ily felelet kezdte hangzani: ugassatok, hitvány ebek! és a szép czimeknek hossza vége nem volt, s nem csoda azután, hogy a bírálók elhalgattak.

Berzsenyi. Sőt én azt mégis csudálom, mert épen erre kellett volna férfias komolysággal felszóllalniok, mert ön szavaiból azt kell következtetnem, hogy ezen átirányt a nemzeti költészetnek csakugyan nem mindennapi elme adhatá, mely azután seregét ébreszté föl a lelketlen utánzóknak. Hitem szerint ezen utóbbiakkal bajaskodni nem érdemes, mert mit az ilyenek sárból összeraknak, azt saját vizenyősségök ismét elmossa, de az, ki az irodalom bármely ágában úgy tud föllépni, hogy módora utánzókra talál, mindenesetre nagy szellemi tehetséget tanusít; kitől pedig ezt nem tagadhatni meg, attól nemcsak lehet, hanem kötelesség is reményleni, sőt várni, hogy meg fogja tanulni, mikép a durva soha nem lehet szép, és isteni szikrának teremtménye mindenkor csak szép és isteni lehet s hogy nyersességben eredetiséget, vagy épen magyarságot keresni, a költészet és nemzetség szelleme ellen elkövetett és soha meg nem bocsátható bűnnek kell nyilvánítani. S ki ezt csak pillanatig is fontolóra veszi, bizonyosan meg fog győződni, hogy a költészet lantját isten adá kezeibe, s hogy azon csak az adóhoz méltó hűrokat szabad pöngtetnie, ha szép hivatásának megfelelni kíván! —

II. Petőfi panegyristái.

Barátim vagytok, azt mondjátok.
Talán nem mondtok hazugságot,
Ez meglehet,
De azért nem adom nektek hitemet;
Nem adhatom: most jó dolgom van,
Jertek hozzám, ha majd napom lejár,
Mert a barátság nappal láthatatlan,
Éjjel ragyog csak mint a fénybogár.

Felhők, XXXIII. 1845.

Hogy ily czimek ellen, melyekkel az 1845-iki pseudokritika Petőfit megtisztelé, ugymint: szilajcsikó, fiatal kezdő, Vahot I. fegyverhordója, viczkáندozó, paczkázó, kis őcsém, korhely, hiu, neveletlen, impertines ember, tenmagad boldondja stb. stb; hogy mondom, ily invektívák ellen, az eo ipso barátságos „P. Divatlapon“ kívül, egyetlen egy lap sem merte védszárnyai alá venni a „szerelem gyöngyei“ elhagyott, halhatatlan szerzőjét, ezen nem csodálkozhatik senki, ki bárhol, vagy bármikor a journalizmus fent jelölt struggle of life-jét némi figyelemmel kísérte. De hogy egyetlen egy lap sem birt anynyi emberséggel, hogy

oly teljességgel légből kapott vád ellen felszólalt volna minő "a nyersesség vádja, ez méltán megdöbbenő. Csak ezen legszelidebb néven hallatlan embertelen indolentiának tulajdoníthatni, hogy e sületlen éretlem nevetséges vádat még a mai magyar kritika is elkapta mint a bujaveszt. Valóban szánalomra méltó látványt nyújt a magyar kritika midőn Petőfit még maig is megleckézteti egy semmiért, mi hajdan néhány álkritikusoknak vizenyős rágalomirataiban kísértetnek járt. Goethe költ. többszörös „Kurvai“-it, melyek ennek még legszelidebb kifejezései. Petőfi még legszilajabb fordulataiban sem érte el s mégis Petőfijét akarja még maig is megigazgatni a kritika, a helyett, hogy éppen ő Petőfitől tanulna, miképen kell tapintattal s mégis remekül költőileg eljárni.

Petőfi panegyristái sem vették eléggé számba azon szomorú vádat melyre fájdalom még maig is szükség mutatkozik, hogy viszszauntasítsuk, minthogy e hetyke hazug vád még a mostanában használt oskolakönyvekbe is kivétel nélkül bele kapott. — A közönséges panegyrista, mint olyan, különben rendszerint szelid ember szokott lenni. Töbnyire dilettansily kérdésekben, ki mint békés polgár működik valamely mezővárosban, vagy falun. Az egyik ügyvéd, a másik pap, a harmadik tanító stb. mindnyájan azonban szabad óráikban a muzsáknak is áldoznak. Némelyikre illik, mit tisztelt tanítóm Holtzmann Ad. az ösmeretes germanista Heidelbergben, szokott mondani Humbolt Vilmosra: eine henne die über jedes ei gackert, das ein fremdes huhn legt. Mások megint jobb pajtásai a költőnek. stb.

Petőfinek legelső panegyristái-hoz tartozik Tompa M. egy vizenyős kelteménnyel. Tompától méltán jobbat lehetett volna várni, ha már ilyesmit felvesz gyűjteményébe s kinyomtat.

Az „anch'io sono“ — hasonlóképen egyik főtulajdonsága a panegyristának, — többé alig ösmert költői neveket buzdított P.-hez intézett panegyricusokra; ugymint: Túri, Görgey, Losonczy-t s másokat. Szelestyei, Mentovich kissé lapályosan éneklék meg Petőfit 1847-ben; Kerényi !) és Liszniai tüzesen. A legelső panegyristákhoz 1845-ben tartozik egy -- pamphletista is, a későbbi „Futár“ szerzője, kinek csattanós közhelyekből nagyon ügyesen szőtt költeménye elég nevezetes, hogy egész terjedelmében ide iktassék:

I. Petőfi Sándorhoz.

Nem iskoláink zsibbasztó porában,
Hol lelki tápot nem sok ifjú lel,
Hol szép szavakba fojtjuk szellemünket,
Hol azt tanuljuk, hogy — tanulni kell;
Nem a pedansok könyves börtönében
Virágozál honunk díszére fel!
Egy könyvnek csak forgattad lapjait:
A nagy természet, a szív titkait.
Nem a szerencse kéjádó ölében
Kellett az étellel megküzdened,

Üdv nem virúlt vágyalkotó szivednek,
 Bár szivrepedve hangzott éneked; —
 És míg a múzsa homlokodra csókolott,
 Fortuna hátat fordított neked;
 Mig lelked égi eszményekre gyúlt,
 A földi élet elhomályosult.

A múzsa és fortuna régidőkben
 Egymásnak ellenségi lettenek;
 Azóta együtt, óva s bátorítva
 Még egy halandót sem vezettenek:
 Mélységbe sulyt a legnagyobb szerencse,
 A por rabjának zárva az egek;
 A dalteremtő ég felé siet
 S lerázza mind a földi terheket.

Ki festené a szívnek vad csatáit
 A bánat tengerét ez életen, —
 Ki festené hogy mégis ön szívében
 Nyugalmas és bánattalan legyen?
 Erezni kell előbb a sors hatalmát
 Aztán dalolni bájos-édesen:
 S akár mit mondjon az avattalan,
 A költő boldog, ha — boldogtalan.
 Boldogtalan valál! Köszönd az égnek!
 Ki vagy választva milliók közül!
 A képzeletnek tünde bájvidéki
 Neked jutottak osztályrészedül,
 Hogy andalogván berkök szent homályán,
 Hol a költészet műhelye terül
 S az érzelem forrásai fakadnak, —
 Nekünk virágot szedj, babért magadnak.
 Bár átkokat szór a közepszerűség
 Mindenre, a mi kebledből fakad,
 Bár gúny s irigység kísér is nyomodban
 És ellened rozsdás fegyvert ragad;
 Nevesd ki, vesd meg a törpék csoportját,
 A felfuvalkodt apróságokat,
 S a sors-kimérte ösvényen haladva,
 Ne keveredj a lármázó csapatba.
 Mi haszna megmérkőznök ilyenekkel?
 Miért hizlaljad gyáva gögjöket?
 Mig ők halálba dőlnek elfeledve,
 A halhatatlanság virúl neked; —
 Azért ragadd az alkalmat hajánál,
 Ne vesztegesd a röpke perczekeket, —
 Míg a magyar „Béranger“ dalai
 Mindenki ajkán fognak hangzani.

Midőn e panegyricus 1845. novemberben megjelent, Petőfi már untig hallotta volt a folytonos buzditást, üres biztatást, hogy „vesse meg” rágalmozóit. Mintha ő ezt nem tehetné ugyis! Hogy ily közönséges panegyristusra kiváló figyelemmel a költő nem lehetett — magától értetik kiki előtt, ki nem időpazarló. De ilyesmi a szerzőknek maguknak nem tetszett, s aztán magok terjesztették azon pletykát, miszerint Petőfinek lenéző modora lett volna. S némely bangó ezt maig is hiszi!

Mostan nézzünk legvégül Ferdinánd portugali király panegyristáját, ki a Honderűnek egyik legnagyobb költője volt, és ki elég bátorsággal bírt, hogy az 1845-ki Honderűt magát kényszerítse a következő panegyricus felvételére. Vagy hogyan magyarázandó más-kép ez eset?

2., *Sujánszky: „Petőfihez.”*

„Sokan felőled azt hangoztaták:
Hogy csak tivornya és vigzimborák
Tudják tüzelni lángra szívedet,
És bortul ázik minden éneked
Ne bánd, kiben kedélyes szív remeg.
S jó kedvvel a jó Isten áldja meg,
Csak így felejtí elte száz baját,
S időt a bura, gondra az nem ad. —
Kacagd e ránczos ajku bölcseket,
Hisz száraz ajkuk egyszer sem nevet,
Ők a tivornya és vig cimborák
Lelkes körében sem kiáltanak:
Soká éltesse Isten a magyart;
A honrul űzze távol a vihart;
Sikerrel áldja a szent szándokot
Mig fénytetőre e hon nem jutott.
S tudom, te e szent tárgyakért hevülsz,
Ha kedvzottyantva borban elmerülsz;
S kiöntve Somlyó legtűzesb borát
A telt pohárt földhöz hajitanád;
Ha volna egy a társivók között,
Ki nem szeretné mindenek fölött:
— Miért szívedben ég a tiszta láng —
Isten, királyunk és szabad hazánk!
Igyál tehát, míg élsz és megbírod;
Jutalmadul ne fogyjon el borod;
Kinek dalában a bor lángja ég,
Az vizenyős művet nem gyárta még.
Igyál, kezeiben is pohár vagy,
Es-dal, magasra szálló, ajkimon,
Dal: a király, szabad hon, Istenért!
E nélkül a pohár bor mit sem ér.”

Petőfi számtalan dicséneklői, kik halála után léptek fel, nem számíthatók a közönséges panegyristákhoz. A legszebb és legérdekesebb ide tartozó művek egyike azonban egy f. é. áprilisben budapesti lapokban megjelent költemény Gr. Zichy G.-tól.